

NOTÍCIES

Les serps de collaret a Catalunya: *Natrix natrix* i *Natrix astreptophora*

Noticia redactada per Xavi Rivera i Oscar Arribas

Natrix astreptophora o serp de collaret ibèrica, un nou tàxon per la fauna de Catalunya. Fotografia Dani Fernández-Guiberteau.

Serp de collaret ibèrica, una nova espècie

Recentment F. POKRANT, C. KINDLER, M. IVANOV, M. CHEYLAN, P. GENIEZ, W. BÖHME & U. FRITZ (Integrative taxonomy provides evidence for the species status of the Ibero-Maghrebian grass snake *Natrix astreptophora*. *Biological Journal of the Linnean Society*, 2016), han publicat un article, on eleven a categoria d'espècie la serp de collaret ibèrica *Natrix astreptophora* (Seoane, 1884) i la diferencien de la serp de collaret europea *Natrix natrix* (Linnaeus, 1758) tant per característiques de morfologia externa, com per caràcters osteològics i per l'anàlisi d'ADN

mitocondrial (amb dos marcadors) i nuclear (13 *loci* de microsatèl·lits). Morfològicament la serp de collaret ibèrica difereix pel característic iris vermellós, en lloc de marró o groguenc en la serp de collaret europea, així com per la progressiva desaparició cap als 2 o 3 anys del collaret que dona nom a l'espècie; un nombre significativament menor d'escates ventrals, així com diferències en caràcters cranials (tot i que hagués estat d'agrair als autors de l'esmentat treball, que les il·lustracions del basisfenoides haguessin estat en la mateixa visió per poder fer una correcta comparació).

Natrix astreptophora es distribuiria per la península Ibèrica, el departament dels Pirineus Orientals fins el Llenguadoc (bàsicament a l'Aude), així com pel nord d'Àfrica (encara que l'assignació de les poblacions africanes està pendent d'estudi, ja que com en altres tàxons iberomagrebins, les poblacions nord africanes mostren un elevat grau de diferenciació).

Segons els càlculs del rellotge molecular, *N. astreptophora* va divergir de *N. natrix* fa 9.6-10,6 milions d'anys, el que suggereix (segons els citats autors) que l'elevació dels Pirineus (orogènia alpina) hauria esdevingut un factor important en l'origen de l'aïllament i especiació d'aquest tàxon.

N. astreptophora correspon a un clade mitocondrial profundament divergent i constitueix l'espècie germana de *N. natrix*.

Aquests autors, també han trobat als dos extrems dels Pirineus francesos (oriental i occidental), una zona de contacte de *N. astreptophora* amb *N. natrix*. L'anàlisi dels microsatèl·lits i d'ADN mitocondrial revelen que els rangs de distribució dels dos tàxons contacten en aquestes àrees, amb aparent absència de flux genètic entre elles, i on sols excepcionalment arriben a hibridar-se (POKRANT et al., 2016).

Natrix natrix de Canejan (Val d'Aran, Catalunya). Fotografia Dani Fernández-Guiberteau.

Efectes d'aquest canvi taxonòmic per a l'herpetofauna catalana

Tal i com asseveren POKRANT *et al.*, 2016, la cadena pirinenca aïlla les poblacions de les dues espècies *Natrix astreptophora* al sud i *N. natrix helvetica* al nord. I sols s'esdevé el contacte de les dues espècies en els dos extrems del Pirineus, on els citats autors han identificat un cas als Pirineus occidental de característiques híbrides i tres casos al Sud-est de França fins a l'Hérault que semblen evidenciar un flux de gens molt limitat. Mentre que l'alta carena pirinenca en el seu sector central esdevé per sí mateixa una barrera aïllant de les dues espècies, pel que es podria afirmar que totes les serps de collar presents a la província d'Osca serien assignables a *Natrix astreptophora*, per ser un sector de la vessant meridional del Pirineu central i per altra banda a *modus* d'exemple també podríem dir que les presents al departament d'Hautes Pyrénées o a l'Haute Ga-

ronne, haurien de ser assignades a *N. natrix helvetica*, pel fet que es troben al sector septentrional dels Pirineus centrals. I dit això, i consultades les dades publicades a POKRANT *et al.*, 2016, podríem afirmar que a Catalunya, al sud dels Pirineus, habita *N. astreptophora*, però a la Val d'Aran (també territori català) es trobaria *N. natrix helvetica*. En aquest sentit s'ha de recordar que la val d'Aran es una vall oberta a la vessant septentrional del Pirineu, on neix el riu Garona. En fotografies revisades de serp de collar de la Val d'Aran, s'ha observat l'iris dels ulls en principi assignables a *N. natrix helvetica*, el que concorda amb l'evidència biogeogràfica de la localització de la Val d'Aran (una més, entre les diverses valls d'orientació septentrional del Pirineu central), en la que l'eix axial pirinenc ha estat al llarg dels períodes freds plistocènics

un lloc inhabitable per aquesta espècie, i on actualment trobem al sud d'aquesta serralada *Natrix astreptophora* i al sector septentrional del Pirineu central (inclosa la val d'Aran) *N. natrix helvetica*.

Als efectes de protecció de fauna pel que respecta a les lleis catalanes, s'hauria de considerar la presència dels dos taxons al territori català. Tot i això seria recomanable un estudi genètic tant d'animals de la Val d'Aran, com d'animals de la vall de la Cerdanya, així com de la conca del Bidasoa i sector més occidental dels Pirineus on la carena presenta una alçada més suau.

Exemplar jove d'Irún (Guipúscoa), en principi *N. astreptophora*. Presenta l'iris vermellós. Fotografies: Xavi Rivera.